

Wstęp

Mateusz M. Bieczyński

Polska szkoła plakatu **– geneza, tradycja,** **kontynuacja**

Prawie raptownie rozwija się w naszych oczach – ruch, nazywany powstaniem nowej sztuki plakatu. Jest to błędne pojęcie. Żadna nowa sztuka nie powstaje. Rozwija się tylko i zakreśla coraz szersze kręgi zasada zbawienna i zdrowa, zresztą niedzisiejsza, bo znana wszystkim kulturom starożytnym, średniowiecznym i nowszym, tak zwanym renesansowym. Zasadą tą jest dążenie, aby wszystkim objawom zewnętrznego i wewnętrznego życia nadać charakter estetyczny, formę artystyczną¹.

Pytanie o artystyczność plakatu nie jest nowe, o czym przekonuje przytoczony powyżej w charakterze motta cytat z książki Jana Wdowiszewskiego z 1898 roku, poświęconej nowemu artystycznemu medium – plakatowi. Rozwijający się dynamicznie w II połowie XIX wieku plakat od samego początku wzbudzał teoretyczną refleksję dotyczącą jego statusu i relacji do sztuki wysokiej, względnie do sztuk plastycznych, takich jak malarstwo, rysunek czy grafika.

Pytania te pozostały aktualne w XX wieku, także po II wojnie światowej, gdy w Polsce doszło do bezprecedensowego rozkwitu działalności twórczej na tym polu. To wówczas właśnie silna grupa twórców, działających głównie na usługach państwowych firm, takich jak WAG czy Film Polski, stworzyła szereg dzieł, które zapisały się w historii sztuki pod pojęciem „polskiej szkoły plakatu”.

Niniejszy numer „Zeszytów Artystycznych” gromadzi teksty poświęcone genezie, tradycji i kontynuacji „polskiej szkoły plakatu”, postrzeganej jako historyczno-artystyczny fenomen. Obranym celem badawczym jest rekonstrukcja historii pojęcia „polska szkoła plakatu” poprzez odtworzenie właściwych mu desygnatów, jak również wypełnienie luk w polskiej historii sztuki w odniesieniu do historii polskiego plakatu powojennego,

» 1 J. Wdowiszewski, *Sztuka w plakatach. Cele, powstanie, technika i artystyczne zasady nowoczesnego plakatu*, Kraków 1898.

zarówno w aspekcie produkcyjno-artystycznym, jak również formalno-organizacyjnym.

Istniejące od dziesięcioleci w świadomości społecznej i obiegu kulturalnym pojęcie „polskiej szkoły plakatu” nie doczekało się wyczerpującej analizy i próby precyzyjnego określenia ram czasowych i twórczych tego zjawiska. O ile w czasie jego trwania, w latach 50. i częściowo 60., nie budziło kontrowersji i było czymś oczywistym, o tyle w miarę upływu kolejnych dekad zaczęło się rozmywać, zarówno jeżeli chodzi o listę współtworzących je twórców, jak i okresu, w którym się ono zamyka.

W ostatnim czasie pojawiło się wiele publikacji, które proponują zupełnie nowe periodyzacje fenomenu „polskiej szkoły plakatu”, łącznie z objęciem zakresem tego pojęcia czasów nam współczesnych, co wydaje się propozycją zbyt daleko idącą. Celem podjętych badań było zatem określenie genezy samego terminu „polska szkoła plakatu”, wskazanie na uwarunkowania polityczno-społeczne sprzyjające jej powstaniu, określenie ram czasowych zjawiska i podziałów na poszczególne fazy jego rozwoju oraz wskazanie twórców, którzy je tworzyli. W odniesieniu do twórców zaliczanych do „szkoły” istotne okazały się pytania o ich rolę (teoretyczną, artystyczną, pedagogiczną) w ukształtowaniu się samego zjawiska, jak i jego ewaluacji.

Należy zauważyć również, że także po symbolicznym końcu „polskiej szkoły plakatu” plakat polski interesująco się rozwijał, choć już w zupełnie innej postaci. Dla właściwego określenia miejsca „polskiej szkoły” w całościowych dziejach polskiego plakatu konieczne jest zatem także zbadanie przekształceń tej formy w kolejnych dekadach, co najmniej do końca XX wieku i opisanie kolejnych faz rozwojowych. Dotyczy to zarówno głównego nurtu, jak i wybitnych indywidualności z lat poprzednich, których dalsza droga artystyczna wyłamała się ze wspólnego schematu i zmierzała bardzo osobistymi torami. Ważne jest też określenie oddziaływania »polskiej szkoły« na plakat w świecie, jak i oddziaływania aktualnych tendencji na plakat polski, tak w sztukach warsztatowych, jak i projektowych. Zgromadzone w niniejszym tomie teksty wychodzą naprzeciw tak postawionym celom badawczym.

W otwierającym niniejszy tom artykule „Polska szkoła plakatu – konkretny czy iluzja?” Zdzisław Schubert nie tylko zawarł swoje refleksje na temat „polskiej szkoły plakatu” i jej twórców, ale przede wszystkim podjął niezwykle cenną próbę analizy aktualnego stanu badań w tym temacie. Dokonał on krytycznej ewaluacji kilku najważniejszych – jego zdaniem – publikacji, opisujących ten artystyczno-projektowy fenomen.

Z kolei Mariusz Knorowski przeprowadził krytyczną analizę pojęcia „polska szkoła plakatu”, wskazując jednoznacznie na jego konwencjonalny charakter. Jego tekst nosi tytuł „Polska Szkoła Plakatu – rzecz o wolno-

ści myślenia i szczególnym rodzaju synergii”. Wskazał on m.in. na aprioryczność i dogmatyczność określenia „polska szkoła plakatu”. Sceptycznie odniósł się także do afirmacji, obecnej w powojennej tradycji polskiego plakatu, która sprzyjała jego komercjalizacji. Rozpoczął od prowokacyjnej deklaracji, że pisze na ten temat po raz ostatni, co sugeruje „rozliczenie z tematem”.

W artykule zatytułowanym „O kilku ważnych cezurach w pierwszym powojennym dziesięcioleciu polskiego plakatu” Katarzyna Matul przeprowadziła pogłębioną analizę periodyzacji twórczości plakatowej w Polsce po 1945 roku. Tekst ten stanowi ciekawe dopełnienie wcześniejszej monografii autorki poświęconej I Międzynarodowemu Biennale Plakatu w Warszawie.

Artykuł Mateusza Bieczynskiego poświęcony został zagadnieniu „artystyczności” plakatu. Jego autor wskazuje na kluczową rolę pytania o to, czy i kiedy plakat jest dziełem sztuki dla skupionego wokół plakatu środowiska artystycznego, propagandy politycznej oraz piszących o plakacie krytyków, w konstruowaniu odrębnej tożsamości „polskiej sztuki plakatu” w okresie powojennym.

Anna Grabowska-Konwent zadedykowała swój tekst twórczości Romana Cieślewicza. Autorka skupiła się na początkowym okresie twórczości tego artysty, przedstawiając jego artystyczne poszukiwania na tle zawodowych i osobistych wyborów.

Barbara Górecka w artykule zatytułowanym „Książki ilustrowane twórców polskiej szkoły plakatu – pozaplatkowe ślady twórczości Henryka Tomaszewskiego, Jana Młodożeńca i Jana Lenicy” świadomie wyszła poza ramy wąskiego pojmowania plakatu, wykazując łączność charakterystycznego dla „polskiej szkoły” sposobu konstruowania przekazów wizualnych z innymi dziedzinami projektowania.

W tekście przygotowanym przez Krzysztofa Dydo pobrzmiewa refleksja osobista. Autor dzieli się bowiem z czytelnikami swoimi doświadczeniami kolekcjonera plakatów o wieloletnim stażu. Można go zatem potraktować jako świadectwo bezpośrednie. Relację z „pola bitwy” o polski plakat – o jego popularyzacji i utrzymanie zainteresowania nim, pomimo konkurencji wizualnie atrakcyjnych nowych mediów.

Z kolei Justyna Budzik przyjęła perspektywę porównawczą, zestawiając ze sobą twórczość Ryszarda Kai i Magdaleny Sołodymy. Tym samym jej tekst, zamykający niniejszy tom, stanowi rodzaj nowego otwarcia na ślady tradycji „polskiej szkoły plakatu” w twórczości kolejnych pokoleń polskich plakacistów.

Wszystkie artykuły poświęcone genezie, tradycji i kontynuacji najlepszych praktyk polskiego plakatu powojennego są dowodem na to, że temat „polskiej szkoły plakatu” i twórców z nią związanych wciąż jeszcze

nie został wyczerpująco opisany, a wiele odnośnych zagadnień w dalszym ciągu czeka na swojego odkrywcę. ●

* * *

Niniejszy numer „Zeszytów Artystycznych” został przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego „Polska szkoła plakatu – geneza, ewolucja, kontynuacja, tradycja” finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki (NCN) w programie OPUS, numer projektu badawczego: 2018/31/B/HS2/03805.

